

รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดนนทบุรี*

MODEL FOR DEVELOPING GOOD TEMPLE MANAGEMENT IN NONTHABURI PROVINCE

พระครูวิโรจน์กาญจนเขต (นันทกฤต ทีปังกรโร),

พระครูวิลาศกาญจนธรรม (เล็ก สุธมมปญโญ)

Phrakruwirotkanjanakhet (Nanthakrit Teepangkaro),

Phrakruwilaskanchanatham (Lek Suthammapanyo)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: 6401104008@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาสภาพทั่วไป 2. ศึกษากระบวนการบริหารจัดการ และ 3. พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่ดี โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยกลุ่มผู้ออกนโยบาย กลุ่มผู้ปฏิบัติการ กลุ่มผู้สนับสนุนโครงการ และกลุ่มนักวิชาการ รวม 25 รูปหรือคน ร่วมกับการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิอีก 10 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า วัดในจังหวัดนนทบุรีมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในด้านการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการพัฒนาสาธารณูปโภค แม้จะประสบปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ โครงสร้างการบริหารที่รวมศูนย์อำนาจ และข้อจำกัดด้านงบประมาณ ทั้งนี้ วัดที่มีการบริหารจัดการที่ดีจะมีการวางแผนเชิงกลยุทธ์อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมาย การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ สำหรับรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมควรมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างรอบด้านและยั่งยืน ครอบคลุมทั้งการบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐาน การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมทางศาสนาที่หลากหลาย การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยมีข้อเสนอแนะให้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาวัดระยะ 5 ปี จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาวัดระดับจังหวัด พัฒนาระบบฐานข้อมูลและการจัดการสารสนเทศ รวมถึงการพัฒนาระบบ

การติดตามประเมินผล พร้อมทั้งเสนอแนะให้การวิจัยในอนาคตควรมุ่งเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการประเมินผลกระทบของการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่มีต่อชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: รูปแบบ; การพัฒนา; การบริหารจัดการวัดที่ดี

Abstract

This research aims to: 1. examine the general conditions, 2. study the management process, and 3. develop a good practice model for temple administration. Field data were collected from 25 key informants, including policy-makers, practitioners, project supporters, and academic experts, along with a focused group discussion with 10 distinguished experts.

The findings reveal that temples in Nonthaburi Province play a vital role in sustainable community and social development particularly in fostering community participation, preserving arts and culture, and supporting public infrastructure. However, challenges remain, including a shortage of skilled personnel, centralized administrative structures, and limited financial resources. Temples that demonstrate effective management tend to engage in systematic strategic planning, which includes environmental analysis, setting clear visions and goals, promoting stakeholder participation, and incorporating technology into administrative practices. The proposed development model emphasizes a holistic and sustainable approach that includes maintaining physical infrastructure, preserving cultural heritage, diversifying religious activities, enhancing human resource capacity, encouraging community involvement, and building collaborative networks. Key recommendations include formulating a five-year temple development strategic plan, establishing provincial-level temple development committees, creating data and information management systems, and developing monitoring and evaluation mechanisms. Furthermore, future research is recommended to focus on participatory action research, the integration of digital technologies, and tangible impact assessments of temple management development on surrounding communities.

Keywords: Model; Development; Good Temple Management

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันสร้างความท้าทายอย่างมีนัยสำคัญต่อการบริหารจัดการวัดในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองสูงอย่างจังหวัดนนทบุรี วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของชุมชนในหลายมิติ ทั้งด้านจิตวิญญาณ การศึกษา วัฒนธรรม และสังคม (พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน), 2539) กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของบทบาทและความคาดหวังจากสังคม ในขณะที่ต้องธำรงรักษาหลักการและคุณค่าดั้งเดิมทางพระพุทธศาสนาไว้ การบริหารจัดการวัดในอดีตมีลักษณะเรียบง่าย โดยมุ่งเน้นไปที่การเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและประกอบศาสนกิจ (พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน), 2539; พระมหาเสริมชัย ชยมงคล, 2538) แต่ปัจจุบันบทบาทของวัดได้ขยายขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมการเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และศูนย์กลางการสงเคราะห์ทางสังคม (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554) จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า วัดในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาหลายประการในการบริหารจัดการ ได้แก่ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการสมัยใหม่ การขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือ การขาดการวางแผนเชิงกลยุทธ์ระยะยาว ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร และความท้าทายในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการและการเผยแผ่ธรรมะ ที่ผ่านมามีความพยายามในการพัฒนาและยกระดับการบริหารจัดการวัดในประเทศไทยหลายรูปแบบ อาทิ การจัดทำคู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554) ที่กำหนดเกณฑ์มาตรฐานด้านการปกครอง การเผยแผ่ การศึกษา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

นอกจากนี้ งานวิจัยของพระปลัดวรวิญญู อคฺควชิโร (2557) ได้ศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเน้นการพัฒนาโครงสร้างการบริหาร การสร้างเครือข่าย และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ สอดคล้องกับแนวคิดของสุดใจ สะอาดยิ่ง (2546) ที่เสนอรูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน แม้จะมีการศึกษาและพัฒนาแบบการบริหารจัดการวัดมาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงพบว่ามีช่องว่างความรู้ที่สำคัญคือ การขาดรูปแบบการบริหารจัดการวัดที่บูรณาการระหว่างหลักพุทธธรรมกับหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วอย่างจังหวัดนนทบุรี นอกจากนี้ งานวิจัยที่ผ่านมายังขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยเชิงพื้นที่และบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด รวมทั้งขาดการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาวัดอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการพัฒนาวัดในระยะยาว

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการพัฒน่องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดนนทบุรี โดยคำนึงถึงหลักการทางพระพุทธศาสนา (พระมหาเสริมชัย ชยมงคล, 2538) กฎระเบียบของคณะสงฆ์ (กนก แสนประเสริฐ, 2549) และความต้องการของชุมชนในยุคปัจจุบัน ผ่านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านการปกครอง การเผยแผ่ศาสนาธรรม การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และการบริหารจัดการทรัพยากร จังหวัดนนทบุรีเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ เนื่องจากเป็นจังหวัดปริมณฑลที่มีความเชื่อมโยงกับกรุงเทพมหานครอย่างใกล้ชิด มีอัตราการขยายตัวของเมืองสูง ประชากรมีความหลากหลายทั้งในด้านภูมิหลังทางวัฒนธรรม ระดับการศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดวรวิญญู อคฺคฺวชิโร (2557) ที่พบว่าการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและต้องมีการพัฒนาในหลายมิติ ทั้งด้านกายภาพ บุคลากร และการบริหารจัดการ ปัญหาสำคัญที่พบในการบริหารจัดการวัดในปัจจุบัน ได้แก่ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการสมัยใหม่ การขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือ การขาดการวางแผนเชิงกลยุทธ์ระยะยาว ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร และความท้าทายในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการและการเผยแผ่ธรรมะ ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานของวัดและความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัดที่ดีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาบทบาทและความสำคัญของวัดในฐานะศูนย์กลางของชุมชน ผลการวิจัยนี้จะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมสำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน เพื่อยกระดับการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักธรรมมาภิบาล และสามารถรักษาคุณค่าทางพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการตอบสนองความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาปรากฏการณ์การบริหารจัดการวัดในจังหวัดนนทบุรีอย่างเป็นองค์รวม ผ่านมุมมองและประสบการณ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง การออกแบบการวิจัยคำนึงถึงความซับซ้อนของระบบการบริหารจัดการวัดที่มีความเชื่อมโยงกับมิติทางสังคม วัฒนธรรม และการปกครองคณะสงฆ์

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยพิจารณาจากคุณสมบัติและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด รวมทั้งความสามารถในการให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย

กลุ่มผู้กำหนดนโยบาย จำนวน 6 รูปหรือคน ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 8 รูปหรือคน ประกอบด้วย เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเฝ้าวิจิตร ที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการวัดไม่น้อยกว่า 5 ปี

กลุ่มผู้สนับสนุน จำนวน 6 คน ประกอบด้วย ประธานชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และประธานกรรมการวัด ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจการของวัดอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 5 รูปหรือคน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการองค์การทางศาสนา นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และอาจารย์จากสถาบันการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญในประเด็นที่เกี่ยวข้องรวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น 25 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสามารถตรวจสอบความถูกต้องโดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ 1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ที่มีประเด็นคำถามครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมีความยืดหยุ่นในการซักถามเพิ่มเติมตามบริบทของการสนทนา การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 60-90 นาที และมีการบันทึกเสียงโดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้สัมภาษณ์ 2. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 รูปหรือคน เพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อค้นพบจากการวิจัย รวมทั้งร่วมกันพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม การสนทนากลุ่มใช้เวลาประมาณ 120-180 นาที และมีการบันทึกเสียงและภาพเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตจดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organization) จัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปสัมภาษณ์ บันทึกภาคสนาม และการศึกษาเอกสาร ให้อยู่ในรูปแบบที่พร้อมสำหรับการวิเคราะห์

5.2 การให้รหัสข้อมูล (Coding) อ่านข้อมูลอย่างละเอียดและให้รหัสประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้ทั้งการให้รหัสแบบเปิด (Open Coding) และการให้รหัสแบบเลือก (Selective Coding)

5.3 การจัดกลุ่มข้อมูล (Categorizing) จัดกลุ่มรหัสที่มีความเกี่ยวข้องกัน เข้าด้วยกันเป็นประเด็นหลักและประเด็นย่อย เพื่อให้เห็นโครงสร้างความสัมพันธ์ของข้อมูล

5.4 การเปรียบเทียบข้อมูล (Comparing) เปรียบเทียบข้อมูลระหว่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มต่าง ๆ เพื่อหาความเหมือนและความแตกต่าง รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ

5.5 การตีความและสร้างข้อสรุป (Interpreting and Concluding) ตีความข้อมูลโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.6 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย (Trustworthiness) ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และทฤษฎี รวมทั้งการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อยืนยันความถูกต้องของการตีความ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดนนทบุรี วัดในจังหวัดนนทบุรีมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน โดยมีการดำเนินงานที่โดดเด่นหลายด้าน ได้แก่ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม การอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาและการศึกษาสงฆ์ การพัฒนาสาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อมภายในวัด การบูรณาการหลักธรรมกับการพัฒนาสังคมและการแก้ปัญหาสังคม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ธรรมะ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรม การจัดการศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ การอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน การพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน การส่งเสริมการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง

การส่งเสริมสุขภาวะองค์กรรวม การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน การส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาระบบฐานข้อมูลชุมชน การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต การส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ การพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาและการสร้างนวัตกรรมทางสังคมบนฐานพุทธธรรม การดำเนินงานเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาสังคมอย่างเป็นองค์รวม โดยวัดไม่เพียงแต่เป็นศูนย์กลางทางจิตใจและศาสนา แต่ยังเป็นศูนย์กลางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม วัดมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง และสร้างความสามัคคีในสังคมนอกจากนี้ วัดยังมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยนำเทคโนโลยีและองค์ความรู้สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคมยุคปัจจุบัน การดำเนินงานของวัดในจังหวัดนนทบุรีจึงเป็นตัวอย่างที่ดีของการบูรณาการระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างให้กับวัดและชุมชนอื่นๆ ในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ

2. ผลการวิเคราะห์กระบวนการในการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดนนทบุรี วัดที่มีการบริหารจัดการที่ดีในจังหวัดนนทบุรีมีแนวทางการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่เป็นระบบและครอบคลุมหลายด้าน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายระยะยาวที่ชัดเจน มีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีที่สุดคล้องกับแผนกลยุทธ์ และกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการวางแผนเป็นสิ่งสำคัญ โดยมีการจัดประชุมระดมความคิดเห็นจากพระสงฆ์ คณะกรรมการวัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังมีการบูรณาการแผนงานในด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทั้งด้านการทำนุบำรุงศาสนา การศึกษา การเผยแผ่ธรรมะ การพัฒนาสาธารณูปโภค และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงความสอดคล้องและเชื่อมโยงระหว่างแผนงาน การวางแผนด้านการเงินและงบประมาณก็เป็นอีกประเด็นสำคัญ โดยมีการจัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำปีที่สุดคล้องกับแผนงานและโครงการต่าง ๆ มีการประมาณการรายรับและรายจ่ายอย่างสมเหตุสมผล รวมถึงการจัดสรรงบประมาณสำรองสำหรับกรณีฉุกเฉินหรือโครงการพิเศษ การวางแผนพัฒนาบุคลากรก็เป็นสิ่งที่วัดให้ความสำคัญ โดยมีการสำรวจความต้องการในการพัฒนาศักยภาพ และจัดทำแผนฝึกอบรมประจำปี ที่ครอบคลุมทั้งด้านหลักธรรมคำสอน การปฏิบัติศาสนกิจ การบริหารจัดการ และทักษะที่จำเป็นในยุคดิจิทัล นอกจากนี้ ยังมีการวางแผนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน การจัดการสิ่งแวดล้อม การระดมทุนและการบริหารทรัพย์สิน การศึกษาและเผยแผ่ธรรมะ การพัฒนาสาธารณูปโภค การจัดการความเสี่ยง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การพัฒนานวัตกรรมทางพระพุทธศาสนา การจัดการพื้นที่และภูมิทัศน์ การสื่อสารและ

ประชาสัมพันธ์ การจัดการความรู้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสวัสดิการ การพัฒนาชุมชนและสังคม การจัดการในภาวะวิกฤต การวิจัยและพัฒนา การพัฒนาระบบธรรมาภิบาล การอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และการพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการ ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของวัดในการพัฒนาการบริหารจัดการอย่างรอบด้านและยั่งยืน โดยคำนึงถึงการรักษาคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการตอบสนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวัดอื่น ๆ เพื่อยกระดับการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

3. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดนนทบุรี การบริหารจัดการวัดในยุคปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายหลายประการที่ต้องการแนวทางการพัฒนาอย่างรอบด้านและยั่งยืน จากข้อมูลที่ได้รับ สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ การบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญในการรักษาคุณค่าของวัด โดยต้องมีการวางแผนซ่อมบำรุงเชิงป้องกันและการจัดการพิพิธภัณฑสถานอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน การจัดกิจกรรมทางศาสนาที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเป็นกลยุทธ์สำคัญในการดึงดูดศรัทธาและการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชน โดยควรมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่ธรรมะและการประชาสัมพันธ์ การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งพระสงฆ์และฆราวาสเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับการบริหารจัดการ โดยควรมีการฝึกอบรมทักษะการบริหารจัดการสมัยใหม่และการใช้เทคโนโลยี รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมที่ทันสมัย การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเป็นแนวทางสำคัญในการระดมทรัพยากรและความเชี่ยวชาญ โดยควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการวัดที่มีความหลากหลายและการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การพัฒนาระบบการจัดการความเสี่ยงและการรับมือกับภัยพิบัติเป็นสิ่งจำเป็นในการปกป้องชีวิตและทรัพย์สินโดยควรมีการจัดทำแผนรับมือภัยพิบัติและการติดตั้งระบบเตือนภัยที่เหมาะสม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางในการสร้างรายได้และเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยต้องคำนึงถึงการรักษาสสมดุลระหว่างการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการรักษาความสงบของสถานที่ การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลและสารสนเทศ รวมถึงการจัดการความรู้ภายในวัดเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการสืบทอดภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีในการบริหารจัดการวัดและการพัฒนาโครงการธนาคารความดีเป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ช่วยสร้างความเท่าเทียมและส่งเสริมการทำความดี การพัฒนาระบบการประเมินผลการดำเนินงานของวัดและการส่งเสริมการศึกษาวิจัยทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการและการประยุกต์ใช้หลักธรรม

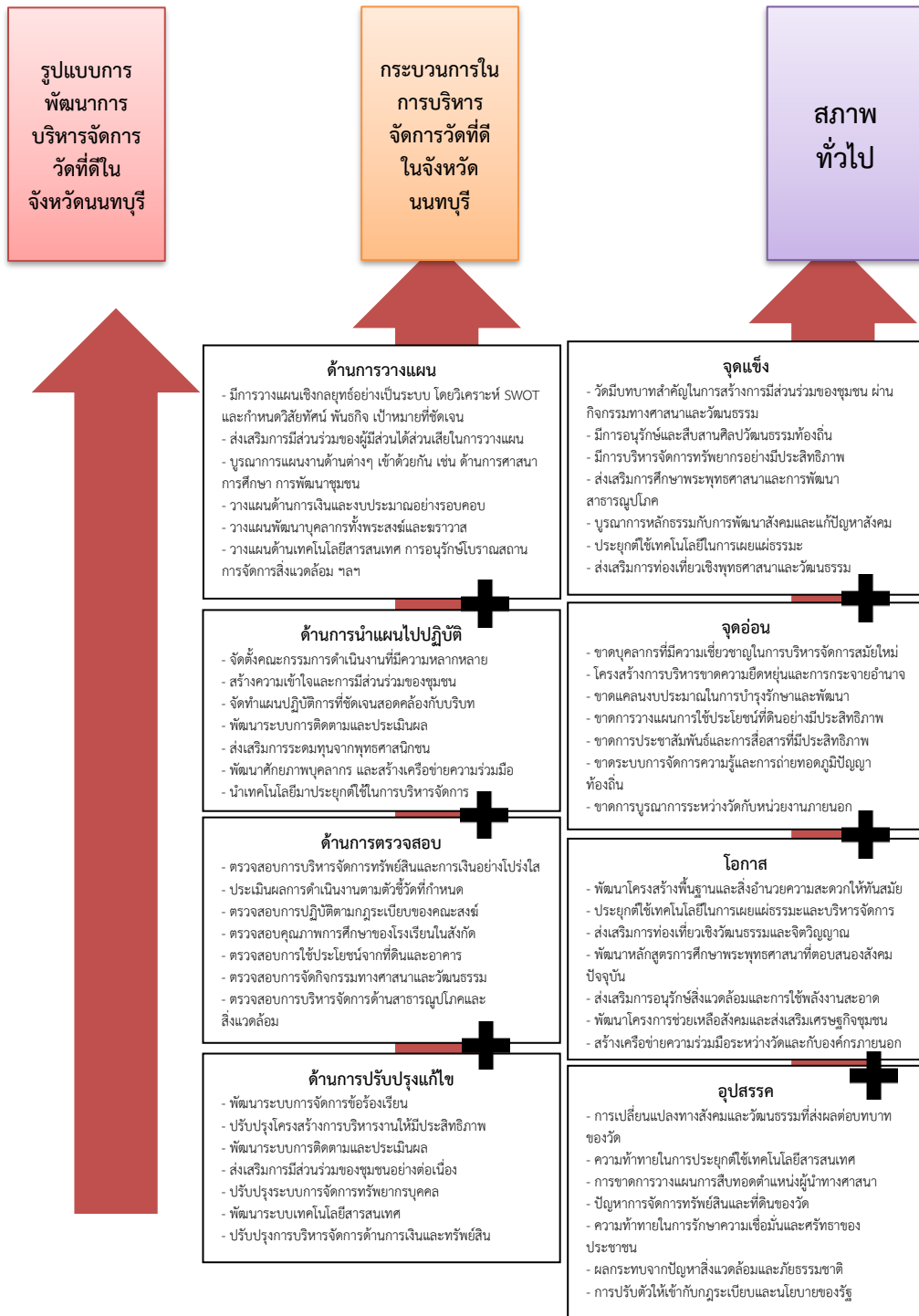
ในชีวิตประจำวัน ท้ายที่สุด การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดในระดับจังหวัดและระดับประเทศเป็นแนวทางในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และทรัพยากร ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัดโดยรวม การดำเนินการตามแนวทางเหล่านี้จะช่วยให้วัดสามารถรักษาบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางทางจิตใจและการพัฒนาชุมชน พร้อมทั้งปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

การบริหารจัดการวัดที่ดีในจังหวัดนนทบุรีมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาพระพุทธศาสนาและสังคม โดยจากการวิเคราะห์พบว่า วัดในจังหวัดนนทบุรีมีบทบาทโดดเด่นในการเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนผ่านกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ธรรมะ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดวรวิญญู อัครวิโร (2557) ที่พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และต้องมีการพัฒนาในหลายมิติ ทั้งด้านกายภาพ บุคลากร และการบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุดใจ สะอาดยิ่ง (2546) ที่เสนอว่าการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนต้องมีการจัดตั้งองค์กรพัฒนาวัดที่มีการบูรณาการความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม วัดในจังหวัดนนทบุรียังมีโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริมบทบาทในฐานะศูนย์กลางของชุมชน โดยอาศัยความได้เปรียบด้านทำเลที่ตั้ง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ผ่านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ทันสมัย การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ธรรมะ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาที่ตอบสนองความต้องการของสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้ การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งคณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อยกระดับการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรีควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาวัดระยะ 5 ปี ที่มีเป้าหมาย ตัวชี้วัด และแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน ครอบคลุมการบริหารจัดการวัดในทุกด้าน เพื่อให้ทุกวัดมีทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องและเป็นระบบ
2. ควรจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาวัดระดับจังหวัดที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วนเข้าร่วม ทั้งคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาวัดที่สอดคล้องกับความต้องการของทุกฝ่าย

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. วัดควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการจัดการสารสนเทศที่ทันสมัย ครอบคลุมข้อมูลด้านการบริหารจัดการ ทรัพย์สิน บุคลากร และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อใช้ในการวางแผนและตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ
2. ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับพระสังฆาธิการและบุคลากรวัดอย่างต่อเนื่อง โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ในจังหวัดนนทบุรี
2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมในการพัฒนาการบริหารจัดการวัด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและการให้บริการแก่ประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กนก แสนประเสริฐ. (2549). *ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน). (2539). *การปกครองวัด คู่มือประกอบคำบรรยายโครงการความรู้แก่เจ้าอาวาส*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระปลัดวรญาณ อกคฺวชีโร (ยอดเพชร). (2557). *การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์* (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเสริมชัย ชยมงคล. (2538). *การบริหารวัด* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธทาสภิกขุธรรมกายและธนาการสหกรณ์จำกัดมหาชน.

- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน*. นครปฐม: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สุดใจ สะอาดยิ่ง. (2546). *รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์* (รายงานการวิจัย). สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

